

Национален институт на правосъдието
"Повишаване капацитета на съдебната система и обучение по Европейската
конвенция за защита правата на човека и основните свободи в Националния
институт на правосъдието"
Договор № 93-00-42/20.02.2013 НФМ 2009-2014

Дело GRIMAILOVS срещу Латвия (GRIMAILOVS v. LATVIA), жалба № 6087/03,
Решение на Четвърто отделение от 25 юни 2013 г.

Чл. 3 от Конвенцията – нарушение поради липсата на ефективно разследване на твърденията на жалбоподателя за малтретиране от страна на полицията;

Чл. 3 от Конвенцията – нарушение във връзка с неподходящите условия в затвора.

Задържането на лице с увреждания в затвор, в който то не може да се придвижва и в частност не може самостоятелно да напуска килията, както и оставянето му да разчита на другите затворници за помощ при ползването на тоалетна, баня и обличане и събличане представляват унижително отнасяне по смисъла на чл. 3 от Конвенцията. Задължението на държавата да осигури подходящи условия на лишаване от свобода включва задоволяване на специалните нужди на затворници с физически увреждания като държавата не може просто да се разтовари от това задължение като го прехвърли на останалите затворници.

Ограничаването на достъпа на затворниците до душеве до веднъж седмично не им позволява да се къпят достатъчно като този недостатък допринася към кумулативния ефект на условията на лишаване от свобода в нарушение на чл. 3 от Конвенцията.

Фактите

Жалбоподателят е роден през 1957 г.

По време на инцидент през 2000 г. получил счупване на гръбначния стълб и му била определена втора категория инвалидност. На 17 декември 2002 г. в медицинското му досие за пръв път било отбелязано, че не може да се придвижва без инвалидна количка. На 23 януари 2003 г. на жалбоподателя била определена първа категория инвалидност (най-тежката категория инвалидност), която била потвърдена на два пъти през 2004 г. и 2006 г.

На 10 септември 2001 г. около 3 часа през нощта в Рига двама пътни полицаи се опитали да спрат жалбоподателя, който шофирал с превишена скорост и изглежда карал под въздействието на алкохол. Тъй като отказал да спре, полицаите започнали преследване, което продължило извън града докато колата на жалбоподателя била притисната и трябвало да спре.

Според правителството след като двамата полицаи извели жалбоподателя от автомобила, видели огнестрелно оръжие във вътрешния джоб на самото му, притиснали го към земята и му поставили белезници. След това се обадили на местната полиция за да събере доказателства. На жалбоподателя бил направен алкохолен тест за съдържание на алкохол в дъха и бил отведен в полицейското управление.

Жалбоподателят изразява несъгласие с версията на правителството що се отнася до притежаването на огнестрелно оръжие. Твърди, че полицейските служители го ритнали в гърба няколко пъти, с което му причинили сериозни болки преди да установят, че е

инвалид. Твърди, че когато им предложил да проверят документите му, които се намирили в портфейла в колата му, полицаите му подхвърлили огнестрелно оръжие за да избегнат наказателна отговорност за физическо насилие над лице с увреждания. Жалбоподателят отрича да е притежавал огнестрелно оръжие. Твърди, че ако е имал такова би го изхвърлил от колата по време на преследването.

На 11 септември 2001 г. жалбоподателят бил отведен в болница в Рига, където му била направена рентгенова снимка на гръбначния стълб. Установило се, че болтовете, които държали металния имплант, подкрепящ гръбначния му стълб, били счупени. Страдал също от гръбначна контузия и болка в гърба. На същия ден жалбоподателят бил отведен в специализирана болница по травматология и ортопедия. Там обяснил, че по време на инцидента от предния ден полицаите го издърпали от колата и го притиснали към земята така че гърбът му претърпял прекомерно огъване назад. На следващия ден бил пуснат от болницата за домашно лечение.

На същата дата жалбоподателят бил отведен в централния затвор на Рига. Там отново бил прегледан от лекар, който го настанил в затворническата болница, а цялостното му здравословно състояние било описано като задоволително.

На 14 септември 2001 г. жалбоподателят се оплакал от силни болки в гърба. Било му предписано лечение с лекарства.

На 10 октомври 2001 г. жалбоподателят бил освободен от затворническата болница, но останал задържан под стража.

На 10 септември 2001 г. след като жалбоподателят бил отведен в полицейското управление двамата пътни полицаи били разпитани от полицейски инспектор по обвинението за незаконно притежаване на огнестрелно оръжие. Според полицейските служители след като жалбоподателят излязъл от колата те видели огнестрелно оръжие във вътрешния джоб на сакото му и го притиснали към земята и му поставили белезници. Единият от полицаите извадил оръжието от джоба на сакото му. Тогава повикали местната полиция, която пристигнала и конфискувала оръжието. В колата, шофирана от жалбоподателя, бил открит и куршум. Накрая полицаите направили алкохолен тест на жалбоподателя и установили, че той е под въздействието на алкохол.

По време на първия си разпит в полицията жалбоподателят посочил, че бил малтретиран по време на ареста си. Той потвърдил това и по време на последващ разпит от прокурор. В заключението на извършената съдебно-медицинска експертиза от 15 ноември 2001 г. се посочвало, че жалбоподателят не е претърпял никакви наранявания. Експертизата била извършена само по медицински документи без преглед на жалбоподателя.

На 27 ноември 2001 г. прокурорът отказал да образува наказателно производство срещу полицейските служители.

На 10 септември 2001 г. полицията образувала наказателно производство срещу жалбоподателя във връзка с незаконното притежаване на огнестрелно оръжие. На 12 септември 2001 г. окръжният съд на Рига задържал жалбоподателя под стража. На 21 септември 2001 г. му било повдигнато обвинение за незаконно притежаване на огнестрелно оръжие. На 22 октомври жалбоподателят бил освободен от задържането под стража по обвинението за незаконно притежаване на огнестрелно оръжие, но останал задържан под стража по други обвинения. На 20 ноември 2001 г. прокуратурата изготвила обвинителния акт по обвинението за незаконно притежаване на огнестрелно оръжие.

Съдебният процес се провел през май и юни 2002 г. като жалбоподателят бил осъден на 5 години и 6 месеца лишаване от свобода, към които били присъединени и предходни условни осъждания. Последвалите обжалвания били безуспешни и присъдата влязла в сила.

Медицинските грижи за жалбоподателя в затвора

1. Централен затвор в Рига

Жалбоподателят бил в затворническата болница на Централния затвор в Рига от 12 септември до 10 октомври 2001 г., както и в различни периоди между 15 ноември и 3 декември 2001 г. и 24 януари 2006 г.

2. Затворът Lierāja

На 19 август 2002 г. жалбоподателят бил прехвърлен в затвора в Lierāja за изтърпяване на наказанието, където останал до 13 декември 2002 г. При пристигането си поискал да му бъде предоставена помощ при придвижването му. Незабавно му били предоставени патерици, а в края на август получил и инвалидна количка.

3. Затворът Pārlielupe

Жалбоподателят бил в затвора Pārlielupe за периода от 13 декември 2002 г. до 27 октомври 2003 г. Там бил информиран, че за него била поръчана инвалидна количка и че ще му бъде доставена.

4. Затворът Valmiera

На 27 октомври жалбоподателят бил прехвърлен в затвора Valmiera, където останал до 21 април 2006 г.

Там бил настанен в отделение за затворници със здравословни проблеми. Жалбоподателят споделял килията си с още един затворник.

Оборудването в затвора Valmiera било пригодно за нуждите на жалбоподателя по следния начин:

- Имал възможност да получава храната си в килията вместо да ходи до столовата;
- Могел да ползва сауна веднъж седмично;
- Могъл да стои в отвореното пространство на отделението си и да излиза на открито всеки ден от 6 часа сутринта до 10 часа вечерта;
- Била инсталирана рампа така че да има достъп до двора на затвора;
- Тоалетните били пригодени за нуждите му;
- Бил освободен от социална работа и от ежедневните проверки;
- Медицинският персонал го посещавал в килията му така че не било необходимо той да ходи до лекарския кабинет.

На 2 август 2005 г. жалбоподателят подал оплакване до Националната служба за правата на човека във връзка с условията на лишаването му от свобода в затвора Valmiera и недостатъчните медицински грижи. Твърдял, че няма достъп до санитарните възли (в това число тоалетните и банята), библиотеката, магазина и стаите с телефони. Не бил в състояние и да излиза навън за да се разхожда. Посочил освен това, че се нуждае от две операции.

Между затворническата администрация и Националната служба за правата на човека била разменена кореспонденция във връзка с оплакванията на жалбоподателя относно медицинските и социалните грижи и социалната му интеграция в затвора. Според затворническата администрация що се отнасяло до социалните грижи националното законодателство не предвиждало такива грижи в затворите за лица с увреждания поради което затворническата администрация не можела да назначи лице, което да му помага. Затворническият персонал не включвал социални работници. Отбелязвало се, че доколкото е възможно затворническата администрация улеснявала живота на жалбоподателя в затвора.

На 21 април 2006 г. жалбоподателят бил условно предсрочно освободен.

Правото

I. Твърдяно нарушение на чл.3 от Конвенцията във връзка със събитията от 10 септември 2001 г.

1. Жалбоподателят твърди, че на 10 септември 2001 г. бил малтретиран от полицейските служители. Той се оплаква и от разследването на този инцидент. Съдът намира, че това оплакване следва да бъде разгледано по чл. 3 от Конвенцията.

1. Становища на страните

(a) Жалбоподателят

2-94. Жалбоподателят твърди, че е бил подложен на физическо насилие от полицейските служители като се позовава на медицинските доказателства. Твърди също така, че разследването на оплакването му е било неефективно, тъй като се е ограничило само до разпити на полицейските служители, очна ставка между него и тях и съдебно-медицинска експертиза. Не ставало ясно защо не били взети предвид медицинските документи, изготвени в болниците.

(b) The Government

3-99. Правителството оспорва жалбоподателят да е бил подлаган на малтретиране в противоречие с чл. 3 от Конвенцията. То не оспорва, че на деня след ареста жалбоподателят е бил отведен в специализирана болница с оглед оплакванията му за болки в гърба, но посочва, че лекарите не са установили никакви видими телесни повреди по тялото на жалбоподателя и се позовава на изявленията на полицейските служители, че по време на ареста жалбоподателят е бил агресивен и пиан. Според правителството действията на полицаите са били пропорционални. Правителството освен това твърди, че е било проведено ефективно разследване по твърденията на жалбоподателя. Подчертава, че ефективността на разследването не зависи от положителния за жалбоподателя изход.

2. Преценката на Съда

4. Съдът припомня, че когато едно лице е получило наранявания докато е било задържано или се е намирало под контрола на полицията, подобно нараняване дава основание за сериозна презумпция, че лицето е било подложено на малтретиране. Макар употребата на сила по време на арест да попада извън обхвата на чл. 3 ако е била неизбежна с оглед поведението на жалбоподателя, Съдът отбелязва, че ако едно лице е било в добро здраве към момента на задържането си, но има наранявания при освобождаването си, задължение на държавата е да даде правдоподобно обяснение за причината за тези наранявания, като липсата на такова обяснение повдига явен въпрос по чл. 3 от Конвенцията (виж *Selmouni v. France* [ГК], № 25803/94, § 87, ECHR 1999-V).

5. При преценката на твърдения за нарушение на чл. 3 от Конвенцията Съдът прилага стандарта на доказване „отвъд всяко разумно съмнение“... (виж *Farbtuhs v. Latvia*, № 4672/02, § 54, 2 декември 2004 г.).

6. Когато едно лице е направило правдоподобни твърдения, че е било третирано в нарушение на чл. 3 в ръцете на полицията, тази разпоредба във връзка с общото задължение на държавите по чл. 1, изисква провеждането на ефективно официално разследване.

7. Задължението за разследване „не е задължение за резултат, а задължение за средства“. То трябва да бъде в състояние да доведе до установяване на фактите по

делото и ако твърденията се окажат верни до разкриване и наказване на виновните лица.

8. Разследването на твърдения за малтретиране трябва да бъде изчерпателно. Властите трябва да положат сериозни усилия да установят какво се е случило и не могат да се позовават на прибързани и немотивирани заключения за да приключат разследването или като мотиви към решенията си (виж *Assenov and Others v. Bulgaria*, 28 октомври 1998г., § 103 ...). Трябва да предприемат всички разумни стъпки за събиране на доказателствата, в това число събиране на свидетелски показания, заключения на вещи лица и т. н. Всеки пропуск в разследването, който затруднява възможността за установяване на причината за нараняванията или на самоличността на извършителите може да доведе до нарушение на приложимите стандарти.

9. За да бъде едно разследване ефективно лицата, отговорни за провеждането му, трябва да бъдат независими от лицата, замесени в инцидента. Това означава не само липса на йерархична или институционална връзка, но също и практическа независимост.

10. Разследването трябва да е в състояние да установи дали използваната сила е била оправдана с оглед обстоятелствата.

11. Страните спорят по въпроса относно характера на претърпените от жалбоподателя наранявания и дали те са били причинени от действията на полицаите.

12. Съдът отбелязва, че резултатите от медицинските изследвания на жалбоподателя са ограничени само до установяване на здравословното му състояние, но не се споменават обстоятелствата около ареста му. Съдебно-медицинската експертиза по настоящото дело не е отговорила по въпроса дали уврежданията, претърпени от жалбоподателя са могли да бъдат причинени от полицейските служители по начина, описан от него.

13. Според Съда не е възможно от доказателствата, представени пред него, да се установи дали уврежданията на жалбоподателя са настъпили по описания от него начин. Съдът обаче не приема довода на правителството, че разследването е било ефективно и намира, че затрудненията при установяването на правдоподобно обяснение за нараняванията на жалбоподателя и на достоверността на твърденията му за малтретиране се дължат на липсата на ефективно разследване от страна на властите.

14-113. Съдът не е убеден, че разследването е било достатъчно подробно и ефективно за да изпълни изискванията на чл. 3 от Конвенцията. Той намира, че не са предприети всички разумни стъпки за събиране на доказателствата. Били налице разминавания между показанията на единия полицай и собствения му доклад що се отнася до въпроса къде точно е намерен куршумът, които не са разгледани от полицията. Други разминавания се откриват в заключенията на вещите лица, относно мястото на което е открит куршумът. Тези разминавания не са били разгледани, което подкопава пълнотата и достоверността на разследването.

15-116. Следва да се разгледа дали описаните недостатъци биха могли до известна степен да бъдат компенсирани чрез ефективен контрол над разследването. По настоящото дело Съдът отбелязва, че прокурорът е същото лице, повдигнало обвинението срещу жалбоподателя за незаконно притежаване на оръжие и изготвило обвинителния акт по него. Същият прокурор на два пъти отхвърлил молбите на жалбоподателя за прекратяване на наказателното производство срещу него с мотива, че вината му била установена. Прокурорът се е позовал до голяма степен на показанията на полицейските служители, които са били замесени в инцидента и напълно е възприел твърденията им, че не са малтретирани жалбоподателя. Това е достатъчно да хвърли съмнение върху ефективността на прокурорския надзор над разследването. Освен това прокурорът не е проявил необходимата експедитивност за събиране на допълнителни доказателства. Съдът намира за неприемливо обстоятелството, че разпореждането и

извършването на съдебно медицинска експертиза на нараняванията на жалбоподателя са се забавили с два месеца. Прокурорът не е гарантирал личния преглед на жалбоподателя в хода на съдебно-медицинската експертиза, като по този начин откриването на физически следи от наранявания по тялото на жалбоподателя е станало невъзможно. Съдът не е съгласен, че само видими наранявания по тялото на лицето могат да служат като доказателство за малтретиране.

16. Съдът отбелязва, че жалбоподателят не е бил уведомен за процедурата и сроковете за обжалване на прокурорското постановление за отказ да се образува наказателно производство пред горестоящия прокурор. Съгласно националното законодателство прокурорът има задължение да информира жалбоподателя за тези права.

17. Жалбоподателят по настоящото дело е поддържал оплакването си пред националните съдилища, но те не са обърнали никакво внимание на твърденията му. Не е било образувано официално разследване. Окончателното решение във връзка с оплакването на жалбоподателя за малтретиране е постановено на 2 декември 2002 г., когато Върховният съд отхвърля жалбата му по наказателния процес срещу него.

18. Съдът стига до заключението, че националните власти не са гарантирали ефективно разследване на твърденията на жалбоподателя за малтретиране от страна на полицията, поради което има нарушение на чл. 3 от Конвенцията.

II. Твърдяно нарушение на чл. 3 от Конвенцията във връзка с неподходящите медицински грижи и условия в затвора.

19-121. Жалбоподателят се оплаква по чл. 3 от Конвенцията, че поради липсата на подходящи медицински грижи в затвора Pārlielupes здравословното му състояние се влошило, а условията в затворите Pārlielupe и Valmiera били неподходящи за лице в инвалидна количка.

A. Допустимост

1. Медицински грижи

(...)

20. Оплакванията на жалбоподателя относно липсата на подходящи медицински грижи са явно необосновани и следва да бъдат отхвърлени в съответствие с чл. 35 §§ 3 (а) и 4 от Конвенцията.

2. Условията в затвора

21-135. Съдът намира оплакването на жалбоподателя във връзка с условията в затвора Pārlielupe явно необосновано и го отхвърля в съответствие с чл. 35 §§ 3 (а) и 4 от Конвенцията.

22-137. Що се отнася до оплакването на жалбоподателя от неподходящите условия в затвора Valmiera, Съдът намира, че описанието му е достатъчно подробно и излага същността на оплакванията му от тези условия. Представя и доклади на различни институции. Ето защо Съдът обявява това оплакване за допустимо.

В. По същество

1. Становища на страните

(а) Жалбоподателят

23-141. От документите, представени от жалбоподателя е видно, че някои от съоръженията в затвора Valmierане били подходящи за хора с увреждания в инвалидна количка. Някои части били недостъпни за инвалидна количка. Той не можел да напуска самостоятелно дневната зона на отделението си, нямал достъп до тоалетните, стола за хранене, сауната, библиотеката, магазина, гимнастическия салон и стаята за срещи. Жалбоподателят се оплаква и от липсата на социален помощник на затворници с увреждания. Трябвало да разчита на доброволната помощ на другия затворник от килията му, която не можела да се счита за адекватна. Твърди освен това, че бил поставен в положение на зависимост от добрата воля на другите затворници, на които трябвало да се „отплаща“ с цигари и чай, което било изключително унижително за него. Споменава освен това, че понякога бил оставян навън в зоната за разходки за дълго време без чадър, тъй като не можел сам да се прибере в сградата. Жалбоподателят категорично отрича предположението на правителството, че той сам е утежнил здравословното си състояние или че дори е имитирал инвалидност.

(б) Правителството

24-149. Правителството посочва, че жалбоподателят е бил настанен в специално отделение за затворници със здравословни проблеми, където бил настанен в отделна килия, заедно със затворник, който поел ангажимента да му помага при необходимост. Твърди, че на жалбоподателя били предоставени подходящи медицински грижи и „привилегии“. Била извършена проверка от затворническата администрация, която направила заключение, че условията били задоволителни и не са получавани оплаквания от затворници. Правителството отбелязва, че по време на лишаването от свобода на жалбоподателя той не е поискал от компетентните органи да извършат преценка дали трябва да продължи изтърпяването на наказанието или да бъде освободен по медицински причини или поради неподходящите условия в затвора. Що се отнася до липсата на социална помощ правителството отбелязва, че Конвенцията не гарантира такова право. Правителството освен това твърди, че съгласно медицински данни, получени от пробационната служба, след освобождаването му жалбоподателят бил видян да ходи.

2. Преценката на Съда

(а) Общи принципи

25. Чл. 3 от Конвенцията не съдържа общо задължение за освобождаване на лице, лишено от свобода по здравословни причини или за преместването му в лечебно заведение, дори да страда от заболяване, чието лечение е трудно. Въпреки това разпоредбата изисква от държавата да гарантира, че условията за лишаване от свобода на затворниците са съвместими със зачитането на човешкото достойнство и че начинът на изпълнение на наказанието не ги подлага на страдание или трудности, надвишаващи неизбежното ниво на неудобство, присъщо за лишаването от свобода, както и че тяхното здраве и благополучие са надлежно защитени (виж *Kudla v. Poland* [ГК], № 30210/96, §§ 92-94, ECHR 2000-XI ...).

26. Когато властите вземат решение дадено лице с увреждания да бъде лишено от свобода за продължително време, те трябва да осигурят специални грижи, така че

условията да отговарят на специалните нужди на това лице (виж *Z.N. v. Hungary*, № 28973/11, § 29, 8 ноември 2012 г.).

27. По делото *Farbtuhs*, цитирано по-горе, Съдът е изразил своите притеснения по следния начин (§ 60):

„Съдът се съмнява доколко подходящо е подобно решение, всички отговорности за човек с толкова тежко увреждане да бъдат оставени в ръцете на неквалифицирани затворници, дори и само за кратко време ... Тревогата и неудобствата, които едно тежко увредено лице би могло да изпитва като знае, че не може да получи професионално съдействие в случай на спешна нужда сами по себе си повдигат сериозен въпрос от гледна точка на чл. 3 от Конвенцията.“

28. Съдът вече е приемал, че задържането на лице с увреждания в затвор, в който то не може да се придвижва и в частност не може самостоятелно да напуска килията, представлява унизително отнасяне (виж *Vincent v. France*, № 6253/03, § 103, 24 октомври 2006 г.). Съдът освен това е приел, че оставянето на едно лице със сериозни физически увреждания да разчита на другите затворници за помощ при ползването на тоалетна, баня и обличане и събличане представлява унизително отнасяне (виж *Engel v. Hungary*, № 46857/06, §§ 27 и 30, 20 май 2010 г.).

(б) Приложение на тези принципи към настоящото дело

(...)

29. Съдът отбелязва, че достъпността на санитарните възли повдига особена загриженост във връзка с чл. 3 от Конвенцията. Жалбоподателят твърди, а правителството не отрича, че той не е имал достъп до тоалетните и сауната. Единствената възможност за жалбоподателя да се къпе била по време на седмичното посещение на сауната, но тя също била недостъпна за него без помощта на други лица. Съдът намира подобно положение за неприемливо. Той вече е констатирал, че ограничаването на достъпа на затворниците до душеве до веднъж седмично не им позволява да се къпят достатъчно като този недостатък допринася към кумулативния ефект на условията на лишаване от свобода в нарушение на чл. 3 от Конвенцията. Международният стандарт в тази връзка изисква възможност за къпане поне два пъти в седмицата. По настоящото дело жалбоподателят изобщо не е имал достъп до душевете.

30. Съдът отбелязва, че не са били положени грижи за специалните нужди на жалбоподателя във връзка с недостъпността на санитарните възли по време на срещите със съпругата му, които според латвийското законодателство могат да продължават до 48 часа. Съдът намира, че поставянето на жалбоподателя, който е прикован в инвалидна количка, в условия при които не може да се къпе достатъчно и да използва тоалетните, дори и само за кратък период от време, не може да се счита за съвместимо със зачитането на човешкото му достойнство.

(...)

31. Съдът отбелязва, че жалбоподателят трябвало да разчита на другите затворници да му помагат в ежедневните дейности и за придвижването му из затвора, макар че не са били обучени и не са имали квалификация да предоставят такава помощ. Съдът вече е подчертавал неодобрението си към ситуации, в които затворническият персонал се чувства освободен от задължението си да осигурява сигурност и грижи на по-уязвимите затворници като прехвърля на другите затворници отговорността за осигуряване на ежедневни грижи или ако е необходимо на първа помощ (виж *mutatis mutandis, Kaprykowski v. Poland*, № 23052/05, § 74, 3 февруари 2009 г.). Очевидно е, че помощта, предоставена от съкилийника на жалбоподателя не е част от организирана от държавата помощ за гарантиране, че жалбоподателят е лишен от свобода при условия, съвместими с човешкото му достойнство. Макар и Конвенцията да не гарантира право на социална помощ, Съдът намира, че задължението на държавата да осигури подходящи условия на лишаване от свобода включва задоволяване на специалните

нужди на затворници с физически увреждания като държавата не може просто да се разтовари от това задължение като го прехвърли на останалите затворници.

32. Съдът намира, че условията на лишаване от свобода на жалбоподателя са достигнали ... този праг на жестокост, който се изисква за да бъдат определени като унизително отнасяне в нарушение на чл. 3 от Конвенцията. Следователно има нарушение на тази разпоредба.